

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 7. V torek 15. februarja 1853. II. tečaj.

Učna osnova. *)

Misliti, prav govoriti in dobro paziti, so reči, brez katerih pri uku nič alj malo kaj opravimo. Otroci, posebno na deželi, u šolo pridejo, brez da bi znali misliti, govoriti in paziti; zraven tega so še boječi in sramožljivi, da se nekteri ne upa učitelja le pogledati. Zakaj slišali so doma od norčavih ljudi praviti, kako da jih bodo učitelj v šoli težko praševali, za ušesa navijali, pretepali . . .

Perva skerb in tudi prvo delo za mōdrega in pravega učitelja mora taj biti, otroke, ki prvokrat v šolo pridejo, navaditi, da bojo znali misliti in govoriti, da bojo znali tiho sedeti in paziti, in da bojo radi in s veseljem v šolo hodili. Učitelj taj, ki jeme koj prvi den novakom pismenke v glavo zabijati, pokaže, da ni pravi učitelj, da je mojster-skaza. —

Takole bi se mogli novinci na novi uk pripravljati. Učitelj naj se š njimi pogovarja:

- a) od reči, ki jih otroci v šoli, doma, v kuhinji, na dvoru, v hlevi vidijo.
- b) od mnogoverstnih rastlin, ki jih najdemo na vertu, travniku, polju itd.
- c) od mnogoverstnih žival in poslednič od človeka.

Dobro bode učitelj storil, ako se bode deržal sledečih stopinj.

*) G. Balant Bergman, šolski ogleda Doberlevaške dehantije, so svojim učiteljem naložili popisati, kako bi se mogli novaki po nazornem uku na prihodnji šolski uk pripraviti? Na to je podal g. Janez Terček, učitel v Šotarej vasi, sledeči sostavek, ki ga vsim učiteljem lepo priporočimo.

I. Stopinja.

Od reči, ki so v šoli, doma, v kuhinji itd.

Perva vadba. Učitelj pokaže otrokom, postavim: bukve, nož, pero, kluč, desko (tabla), peč, itd. — jih poprašuje, kako se ta alj una reč pravi; katerih imen on. prav ne izgovorijo, se njim popravijo, in jih morajo še enkrat vsi glasno povedati, postavim: tedro, messer namest, pero, nož itd., tukaj ima učitelj priložnost otroke učiti, neznane besede prav izgovarjati in rabiti.

Učitelj mora otroke poprašaje voditi, da si sami reči znajdejo, postavim: kako se pravi reč, s katero jěš, režeš, šivaš, na kateri mati kuhajo, kjer kruh pečejo, itd.?

Druga vadba. Otroci morajo tudi povedati, iz česa je vsaka reč storjena, postavim: iz česa so sledeče reči? — miza, klop, omara, skleda, talir, nož, vilice? — miza, stol, sta iz dil. — iz česa so dile? — iz lěsa, — itd.

Tretja vadba. Otroci naj povejo, za kaj je vsaka reč, postavim: zakaj so sledeče reči? miza, klop, omar, predalnik; — miza je, da jěmo na njej, ogledalo je, da se ogledamo, alj smo umiti, alj vmazani itd.

Četerta vadba. Tukaj naj učitelj učencom prave imena rokodelcov pove, ker jih še malo vejo, postavim: kdo naredi mize, stole, predalnike? — kdo děla oblačila: klobuk, suktnjo, črevle? — kdo zida hišo in hlev? — kdo nareja stěne in rušte? — mizo in predalnik naredi mizar, hišo in hlev zidajo zidarji; ne tišlar, štejmec itd.

Peta vadba. Učitelj uči otroke reči ali stvari po njih dělih razločiti, v čem so si podobne ali različne, postavim: v čem sta si miza in stol, hiša in hlev, jajce in oreh, okno in ogledalo podobna in različna (nepodobna)? — okno je z stekla, ogledalo tudi, obedve ste z okvirom (remom) obdane, obe se lahko potrupite. — Skoz okno vidimo, okno varuje, da mraz v sobo ne pride; v ogledalu se le ogledamo, okno je potrebnejši, kakor ogledalo za sobo.

II. Stopinja.

Tukaj vzeme učitelj nekatere imena rastlin in plemena zelišč: kakor drevesa, sadunošne in nesadunošne alj gojzdne drevesa; zelišča vertne in poljske, postavim: mnogoverstne žitne imena, njih prid in korist.

Perva vadba. Povejte mi, katere drevesa nam dobrega sadja obrode? — Jablka, hruške, češnjaje, orehi itd. — katere imenujemo gojzdne alj nesadunošne drevesa? — Hrast (dob) bukev, breza, smreka, lipa, javor itd. kaj je prid in korist gojzdnih dreves? — Nam dajo derva, steljo, lës za stëne, in za mnogotero hišno in poljsko orodje.

Druga vadba. Naj učitelj poprašaje otroke napeljuje, da imena kuhinskih zelišč povejo, posebno tistih, katere so jim že bolj znane, postavim: krompir (korun), repa, korenja, pesa, retkev, luk (čebula), česen itd., da njih prid in korist spoznavajo.

Tretja vadba. Poljske zelišča, kakor žitne plemena in klajne zelišča, postavim: katero žito oče sejejo na njive? — pšenico, rež, ječmen, oves, proso, hejdo itd., da njih veliko potrebo in korist spoznavajo.

III. Stopinja.

Sedaj pridejo na versto imena in plemena živali, kakor domača živina, in gojzdna zverina; domača perutnina in gojzdne ptice; poslednič pa tudi človek.

Perva vadba. Katere živino vidite doma v hlevi? — Vole, krave, ovce, koze, svinje itd. Zakaj so nam voli, krave, ovce, svinje itd. ako bi ne imeli volov, konjev? — kdo bi nam oral, vozil? itd.

Druga vadba. Imenujte mi nekatere gojzdne živali (zverine), katere poznate, postavim: — jelen, medved, volk, jazbec, lesica, zaje, serna itd.; katere so nam posebno škodlive? — in zakaj? —

Tretja vadba. Perutnina alj ptice, domače in gojzdne. Katere so domače ptice? — kokoš, gos, raca, golob itd., kaj nam dajo kokoši, gosi, race itd.? — povedajte mi pa nekatere gojzd-

ne ptice? — orel, uran, urana, škorec, šoja, kos itd.; katere so nam koristne? katere nam škodlive? — zakaj? —

Četerta vadba. Tudi človeka naj se otročiči poznati učijo; prvič po telesnih delih, kakor pet počutkov života, namreč: gled, sluh, voh, slaj in tip; postavim: Z čem vidimo, slišimo, vohamo, okusimo in čutimo? — alj živali tudi vidijo, slišijo, vohajo? itd. — alj mi vemo kaj je prav? — kaj ni prav? — kaj smo včeraj delali, se učili itd.? — ja; kaj človek ve, na kaj se spomene? — kaj ima človek? — alj ima žival tudi pamet, voljo in spomin? zakaj ne? — kdo ima dušo? — kaj pa živali nimajo? — duše in pameti, spomina in proste volje.

V tih treh stopinjah sem malo učno osnovo spisal, kako bi se mogli otročiči kratkočasno in vender podučno za prihodni šolski uk pripraviti.

Šotarska vas 17. avgusta 1852.

Janez Terčik,
učitelj.

Lep izgled za premehke stariše in svojeglavne otroke.

Otroke kraljev in mogočnih sveta so pač tudi, kakor narbornejšega delavca, le „človeški“ otroci — in strahovanja potrebni, ako imajo Bogu v čast, sebi in svojim bližnjem pa v korist in srečo izrasti. Blagor jim: ako jim njih keršanski stariši potreben strah ravno tako dajo, kakor je predlanskim v Anglii kraljevič Albert svojemu sinu, Britanskemu prestolnemu nasledniku, še le šest let staremu kraljeviču Vališkemu storil.

Mali kraljevič Vališki nekega dné v svoji sobi Vindsorskega grada pri oknu stoji, ktereга šibre, kakor je v takih poslopjih navada, do tleh sežejo. Namesto svoje naloge se naučiti le skoz okno v vert gleda in s svojimi perstmi po okni ropoče. Njegova po keršansko ojstra nastojnica, gospodična Hiljard to vidši ga prijazno prosi in opominja, svoje naloge se učiti. Mali kraljevič pa pravi: „Jaz nočem.“ „Ako je pa taka“, pravi gospodična, „morate pa v kot stopiti.“ — Prav uporno mladi odgovori; „Jaz nočem se učiti, tudi ne moram v koti stati (ne bom v koti stal), zakaj jas

sem kraljevič Vališki!“ Ko to spregovori, z nogó eno šibro prebije.

Zdaj gospodična Hiljard od svojega sedeža vstane ter pravi: „Sir! vi se morate učiti, alj kar bom vas pa v kot djala.“ — „Jas nočem“, se mali vkljubnež odreže in spet v drugo šibro tresne.

Na to nastojnica Hiljard pozvončá; strežaj pride in po njem pusti očeta kraljeviča prav ponižno prositi, sem priti, ker z Njimi v zadevah Njih sina nekaj prav potrebnega govoriti želi. Zvesti oče koj pride ter si pusti vse povedati, kar se je zgodilo. Potem se oberne k svojemu sinčeku, in ko na neki stoliček pokaže, mu pravi: „Zdaj vsedi se tje, in tam ostani, dokler spet nazaj ne pridem.“

Na to gre oče v svojo sobo po sv. pismo in nazaj pridši malemu Vališku reče: „Čuj zdaj, kaj sv. Pavl tebi in drugim otrokom govori.“ Oče bere sledeče besede iz pisma Gal. 4, 1 in 2: „Jas pa pravim, dokler je naslednik še otrok, se ne razloči od slu-ževnega, da si je ravno gospodar vsega, ampak je pod varhi in oskerbniki do časa, kateri je od očeta postavljen.“ — „Res je“, kraljevičev oče Albert govori: „res je, ti si kraljevič Vališki, in ako se boš prav zaderžal, moreš enkrat imeniten mož, ja ti moreš po smerti svoje matere, ktero nam Bog še dolgo ohrani, še Angleški kralj biti. Zdaj pa si še koj mali fantič, kateri ima svojim predpostavljenim in oskerbnikom pokoren biti. — K vsemu temu te moram še na drugo besedo prav živo opomniti, ktero je modri Salomon v svojih prislovciah 13, 24. govoril, namreč: „Kdor svojega sina tepsti noče, ga sovraži; kdor ga pa za ljubo ima, ga bo koj strahoval.“

Na to oče šibo izpod oblačila potegne, ter jame z njo prihodnega naslednika mogočnega prestola Britanskega prav pridno mazati, ga postavi v kot, ter mu pravi: „Tukaj stoj in uči se tako dolgo, dokler ti gospodična Hiljard ne pripusti sem stopiti. In nikolj več ne pozabi, da imaš zdaj svojim varhom in oskerbnikom, kakor prihodnič božji postavi podložen biti.“

To se pravi svoje otroke prav po keršansko rediti; — tako bi imel vsaki, naj si je že imeniten ali prost, s svojim otrokom ravnati. Ker pa premehki starisi tega storiti nočejo, jim pa tudi

otroci čez glavo zrastejo in svojim staršem preveliko ljubezen tako povračujejo, da je le joj! —

Josip Višarski.

Pesem od primicije,

ktero so v. g. Franc Šrol 9. prosinca 1853 pri sv. Lorencu v slov. Goricah služili.

1.

Smo veseli po vsej fari
Zarad nov'ga Mešnika;
Bodi mladi, bodi stari
Vse Njih z serca rado 'ma.
Pri altari tam stojijo
Novožegnan Mešnik zdaj,
V rokah hostjo že deržijo,
Vsem nam prosijo za raj.

2.

Serčno bod' te zdaj veseli
Prelubljeni starši vi,
Kar ste dolgo si želeli,
So vam sin dnes spolnili.
Oča — mati dnes veseli
Radi vse pozabijo,
Kar so z njimi poterpeli;
Za vse Boga hvalijo.

3.

Oča — mati še živita,
Kar se redko kda zgodi,
Naj da žegen dnes dobita
Za prihodne stare dni.
Da so Njih nam izredili,
Naj njim plača ljubi Bog,
Da še dolgo bi prosili
Njim za srečo z Božjih rok.

4.

Razvezel' se žlahta cela
Nad Gospodom venčanim,
Dnes sprosi, da boš smela
Enkrat z Njimi k zvolenim.
Vsi da serčno premišlujete,
Kak častit je Njihov stan,
Vsi da serčno se radujete,
Da Njim je od Boga dan.

5.

Naj posebno so veseli
Novi Mešnik z nami vred,
Skoro bojo v rokah meli,
Kar želel bi Angel met'.
Naj pri svetem opravili
Radi zmislijo na nas,
Da se Jezus čez nas smili
Tu no tam na večni čas!

6.

Pet pobožnih s tote fare
Moli za nas Mešnikov,
V rokak majo Božje dare
Za množino grešnikov.
K totim so prišteti Oni,
Novi Mešnik Lovrenčki!
Naj da prosijo pri troni
Božjem, — da smo srečni vsi.

7.

Da boglive bi imeli
 Ovčice odločene,
 Da bi s Pavlom reči smeli:
 „Vi ste moje veselje.“
 Srečno verne naj učijo
 Jezusov zveličan glas;
 Srečno, srečno preživijo
 Naj življenja svoj'ga čas!

8.

Tebi Jezus! čast noj hvalo
 Za poslane Mešnike;
 Tvoje ljudstvo bode dalo
 Vse življenja svoj'ga dne.
 Kda življenja čas potekel
 Enkrat bo nam z Mešnikom,
 Teda nam bi Jezus rekel:
 „Pojd' te v raj k nebeščanom.“
 A. Strajnsak.

Listonoša.

* Iz *Talianskega* nam nek vojak — iskren domorodec — takole piše od besede do besede: „Po novi postavi presvitliga cesarja se mora v spodnji austriji, na českim, na moravskim, na horvaškim, v Krakovi, v Lembergu in v Kašavi polek nemškiga slavenski in v srednji austriji polek nemškega tudi slovenski jezik po pravilah Murko-ve slovnice učiti. — Ali serce praviga in za materni jezik gorečiga domorodca veselja ne igra, brati napoved (Reglement), da tudi taisti jezik, kateri je veliko dobe pod jarmam tako nevsmiljeno tesno zvezan bil, da mu ni mogoče bilo glasu od sebe dati, se more oprostiti, z mladino vojaškiga stanu soznaniti, z njo ljubeznivo sprijazniti in po širokim svetu se glasiti. — Čast in hvala naj presvitlemu junaškemu cesarju od vsih pravih bratov matere Slave doni! —

Tudi to Vam vedeti dam, da taisti duh, katiri je modrost imel, mladino le svetovno omikati, brez serca ožlahtiti, — je tudi z naših učilnic zginel. Po novim vredenju (Organisirung) vojaških izrejaljšč mora vsakiga učitelja perva skerb in dolžnost biti, da narprej serca mladosti v živo vero, v pravo pobožnost in v keršansko ljubezen obudi in poterdi, in potem še le za svetovno človeško omiko. — Da pa vsaki učitelj voljno in ljubeznjivo svoj bogoljubni namen dopolni, je vlada za lepo letno učnino (200 fl. zunaj jedi, oblačila, staniša in po šestletni službi povišanje) sprekerbela.“ — Temu iz „Bčele“ pristavimo:

Po naj višjem ukazu se letos slovenščina tudi v tukajšnjem rejališču mladih vojakov razlaga. Vsi mladenči se morajo slo-

venskega jezika učiti. Razlaga ga sam vodja rejališča g. lajtn. Bratuš. — Po tem takim nimamo v Celovcu več javne šole, kjer bi se naš jezik ne učil.

Drobtinčica.

* Zastran službe začasnega učitelja v Borovljah zagotovo zvemo, da ima prvi v číslu 6. imenovanih in popisanih gospodov za zač. učitelja priti. Takole se nampiše: „G. Somer, pravi njegov dekret, ima hitro svojo novo službo nastopiti in šolska oglednija brez zamude začasnega učitelja v Borovlje postaviti. — Kaj je bilo gosp. tehantu početi, kakor Consistorium naprositi, mu moža naznati, ki bi ga mogli v Borovlje za učitelja postaviti, ko oni sami za nikogar ne vejo in prepozno je, službo po novinah razpisati in potem učitelja postaviti. Kmalo pride od Consistoria nazaj, da ono samo zavolj pomajnkovanja učiteljev za nobenega pripravnega moža ne ve, pa svetje, bivš. ucitelja v št. Tomažu K. pobarati, morde je on volje v Borovlje za začasnega učitelja iti, ker službe nema in ker je obljubil, se poboljšati, in je za tega delj upati, da bode tam svoje dolžnosti dopolnil.“

Družtvo sv. Mohora.

* Družtvo sv. Janeza Nepom., ki je za Čehe to, kar je družtvo sv. Mohora za Slovence, zmiram raste in se raširja. Konec leta 1852 je štelo blizo 5.000 družbanov; samo leta 1852 je jih okoli 2500 na novo pristopilo, in letas za eden mesec 50. Tudi gornje Ogersko se začne gibati in sedaj k temu družtvu pristopovati. Tako je iz same *Ternave* 50 družtvenikov pristopilo in *Spíšski* škof so jih 40 nabrali. Na Moravskem nar bolj ljudi spodbada, k družtvu pristopiti, nek pobožen mož *Boštjan Kubínek z Blažovic*; slišimo, da je on sam že več ko polosma sto družtvenikov nabral. To so vlastenci! —

Dalej so pristopili p. n. gospodi: 673. Čern Miha, učit. v Gornogradu; 674. Knežer Tom., učit. v Reki; 675. Agreš Juri, učit. v št. Ilju; 676. Okornu Ign., kapl. v Weinic; 677. Rotman Juri, oštarjaš v Čagi; 678. Žnidarič Anton, učenec v Marib.; 679. Čuček Jož., kapl. v št. Petru poleg Marib.; 680. Bratuša Nik., kapl. v Ptuj.

— Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.